

**GENELDE DERGÂHLARIN ÖZELDE HACI BEKTAŞ DERGÂHININ
KONUMU ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**
**Locations of Dervish Convents, Solutions About Locations And Convent Of
Hacı Bektas Veli**

Hüseyin DEDEKARGINOĞLU

Özet

Türkiye’de dergâhlar ve bunların konumu ile ilgili tarihsel süreç içinde yapılan değerlendirmeler bizi farklı anlayışlar ve görüşleri ortaya koymaktadır. Günümüzde dergâhların işlevleri ile ilgili tartışılan sorunların başında bunların etkinliğinin yanında taşıdıkları manevî rollerini ne ölçüde yerine getirdikleridir. Özellikle Hacı Bektaş Veli’nin türbesinin de içinde bulunan mekânın fonksiyonelliği ile ilgili tartışmalar her geçen gün artmakta, bu konuda ne gibi tedbirlerin alınması gerektiği çeşitli kesimlerce ele alınmaktadır. Bilindiği üzere tarikat pîrlerinin veya tarikatın büyük şeyhlerinin ikamet edip irşat faaliyetlerini sürdürdükleri veya kabirlerinin bulunduğu merkezî tekke anlamındaki yerlere dergâh (büyük tekke) denmektedir. Bu dergâhların her biri hem inançsal, hem de sosyal açıdan geçmişte önemli rollere sahip olmuşlardır. Bu tekke ve zaviyeler, Alevîlerle Sünniler arasında önemli ortak paydalardan biri olan tasavvufun yaşandığı yerlerdi. Bunların kapatılmasının kitabî din anlayışı dışında bir serbestlik sağlayan böyle önemli bir kaynaşma mercinin ortadan kalkmasına yol açtığı söylenebilir. Günümüzde Alevîlerin en önemli tekkelerinden birisi olan Hacı Bektaş Tekkesi her ne kadar ziyarete açık bir yer ise de bu ziyaret bir kabir ziyaretinden öteye geçmez. Dergâh olarak tam işlevsel olamamasının önündeki engel “677 sayılı Tekke ve Zaviyeler Kanunu”dur. Müze statüsünde olan bu yere yakın zamana kadar ücret ödeyerek giriliyordu. Tekke ve zaviyelerin geçmişte nasıl bir mekân olduğu bugün ise toplumun manevî ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için hangi düzenlemelerin yapılması gerekmektedir? Günümüzde Alevî ve Bektaşîliğin öğretildiği merkezler olarak hizmet görecek cemevleri acaba bu boşluğu doldurabilecek midir?

Anahtar Kelimeler: Dergâh, Tekke, Zaviye, Hacı Bektaş, Erbain, Çile.

Abstract

There has been different approaches and perceptions about dervish convents and their locations during historical process. Currently, these Islamic monasteries have an important role in terms of their functions and their spritual responsibilities for society. Partially, Convent of Hacı Bektas Veli Dargah has been discussed during the historical process by academicians and researchers. These discussions has based on its functionality. Solutions about coordinations has aslo been produced by researchers.

As we know, dervish convents, in other words dervish monasteries means a place where sheikh's lived and maintained their rituals. These monasteries have important religional and social roles during historical process.

These monestries and zawiyahs were places that lived Islamic mysticism. Islamic mysticism was very important for society. Because this notion is a common ground for both Alevi and Sunni people. Now, we can say that closed up these places provide people to free zone caused to disappeared of this common ground for people.

At the present time, Convent of Hacı Bektas Veli is most important monastery for Alevi community, but unfortunately it has been unable to exceed historical places to visit.

Convent of Hacı Bektas Veli has not a function as a monastery because of in accordance with the law no 677. This place has statuted as a museum and visitors had to pay museum entrance fee until quite recently. At the present time, what can we do for invigorate this place again? Could djemevis as a place that teached and learned Alevism and Bektashism bridge the places?

Keywords: Dervish Convents, Monastery, Zawiyah, Hacı Bektas Veli, Erbain, Suffer

Giriş

Dergâh, Farsçadan gelen kapı eşiği anlamında bir sözcük olup büyük makamların kapısı, hangah olarak ta ifade edilir. Hangah terimi bir yüceltme ifadesi olarak kullanılmaktadır. Şayet ilahi sözcüğü ile beraber kullanılırsa (ilahi hangah) "Allah katı" anlamına gelir. Şahlara, padişahlara veya hükümdarlara ait makamları onurlandırmak amacıyla "Dergâh-ı Âli" şeklinde de kullanılır. Buradaki yüce kapı olarak ifade edilen anlam padişahın oturduğu "Saray"dır. Edebiyatta, "sığınılacak yer" manasında kullanıldığı gibi, bir hizmet ve eğitim kurumu olarak da işlenmiştir. Osmanlı devrinde bir

tarikatin veya tarikat kolunun merkezi olan tam teşekküllü tekkeler için kullanılmıştır. Bu kullanımın XVI. yüzyıldan itibaren yaygınlık kazandığı ve bütün tarikatların terminolojisinde yer aldığı anlaşılmaktadır. İslâm fetihleriyle birlikte üç kıtada faaliyet gösteren tekkeler çoğu zaman müstakil bir kurum halinde hizmet verirken bazen birçok kurumu barındıran külliyelerin içinde yer almıştır. Bu makale dergâh, tekke ve zaviyelerin nasıl bir mekân olduğu, günümüzdeki işlevi, yerel yöneticilerin ve toplumun bakışı etrafında şekillenecektir.

1. Dergâh

Âsitâne ya da Tekke: Tarikat pirlinin veya tarikatın büyük şeyhlerinin ikamet edip irşad faaliyetlerini sürdürdükleri veya kabirlerinin bulunduğu merkezî tekke anlamında bir tasavvuf terimidir. Diğer İslami ilimlere göre medrese ne ise tasavvufa göre tekke de odur. Farsçada “kapı eşiği, kapı dibi, eşik yanı” gibi anlamlara gelen âstan kelimesinden türetilmiş olup Türkçede âsitâne şeklinde telaffuz edilir. Osmanlı devrinde bir tarikatın veya tarikat kolunun merkezi olan tam teşekküllü tekkeler için kullanılmıştır. Âsitânelere bağlı daha küçük kapsamlı tekkelere de genellikle zaviye denilegelmiştir. Büyük tekkelere, yine Farsçadan alınmış olan ve aynı anlamı taşıyan dergâh da denilmektedir (Gölpınarlı, 1995: 138).

Genellikle merkezi oldukları tarikatın veya tarikat kolunun kurucusu mutasavvıfların türbelerini barındırdıkları için âsitânelere pirevi, makâm-ı pîr, huzûr-ı pîr, âsitâne-i pîr gibi adlar da verilmektedir. Temsil ettikleri tarikatın yaygınlık ve etkinliği açısından, Anadolu’da en önemli âsitânelerin bazıları şunlardır. Konya’da Mevlânâ (Mevleviyye), Kırşehir Hacıbektâş’ta Hacı Bektâş Velî (Bektaşîyye), Ankara’da Hacı Bayrâm Velî (Bayrâmiyye), İznik’te Eşrefoğlu Rûmî (Kâdiriyye-Eşrefiyye) ve Kastamonu’da Şâban Velî (Halvetiyye - Şâbâniyye) tekkeleri idi. Öte yandan, saltanat ve özellikle hilâfet merkezi olması dolayısıyla bütün tarikat ve tarikat kollarına ait çok sayıda tekkenin bulunduğu İstanbul’da her zümrenin bir âsitânesi mevcuttu. Kaynaklarda “pîşvây-ı tarikat-ı âliyye-i...” başlığı altında zikredilen bu âsitânelerden bazıları şunlardır: Merdivenköyü’nde Şahkulu Sultan (Bektaşîyye), Kocamustafapaşa’da Sümbül Sinan (Halvetiyye-Sümbüliyye), Kasımpaşa’da Hasan Hüsâmeddin Uşşâkî (Halvetiyye-Uşşâkiyye), Üsküdar Doğancılar’da Aziz Mahmûd Hüdâyî (Celvetiyye), Topخانه’de İsmâil Rûmî (Kidiriyye-Rûmiyye), Karagümrük’te Nûreddin Cerrâhî (Halvetiyye-Cerrâhiyye), Koska’da Abdüsselâm (Sa’diyye-Abdüsselâmiyye) ve Kasımpaşa’da

Ebürrızâ (Bedeviyye) tekkeleri. Kuruluş tarihlerine göre kronolojik olarak sıralanan bu tekkeler aynı zamanda “pîrevi” olma özelliğini taşırlar. (Tanman, 2012: 485–486). Tarikatların bulunduğu tekkelere de “dergâh” ismi verilmektedir. Eskiden, tarikattan, yoldan olanların toplandığı zikir yeri, tarikatevi, sofilerin usullerini uygulamak için toplandığı yere denirdi. Dergâhta, tarikat ilkeleri öğretildiği gibi saz da çalınır. Alevi edebiyatının öğelerinden olan deyişler, düvaz imamlar, mersiyeler, miraçlamalar vs. okunur. Bunların eğitimi ve öğretimi de yapıldı.

Tekke yapılarının büyüklüğü tarikatlara göre değişir. Tek bir mekândan oluşan tekkelerin yanı sıra, geniş alana yayılmış birçok yapıyı barındıran külliye görünümüne de sahiptir. Tekkelerin tek bir mekândan oluşmaları genellikle tarikata bağlı kişilerin haftanın belirli günlerinde bir araya geldikleri, tarikata özgü törenleri düzenledikleri yapılarıdır. Birden çok mekândan oluşarlarda ise tarikat etkinliği daha geniş ve sürekli. Dergâhta, genellikle şeyhin ailesiyle birlikte oturduğu ayrı bir yapı vardır. Dervişlerin sürekli ya da geçici olarak barındıkları yapılar, aşevi, hamam, çamaşırhane gibi yerler ve tarikata bağlı kişilerin toplanıp ayin, sohbet ya da zikir denilen törenlerini düzenledikleri ayrı bir mekân bulunur. Merkez tekkeler (dergâhlar) doğal olarak daha çok mekândan oluşur. Her dergâh bulunduğu semt için bir sosyal yardım kurumu rolünü oynardı. Herkes, bilhassa fakir ve muhtaç halk tabakaları, dergâhı kendisi için bir sığınma yeri bilirdi. Tekkelerde her gün yemekler ve belirli zamanlarda lokmalar ve aşureler pişirilir, halka dağıtılırdı. Zenginler ve hayırsever kimseler de tekkelerin bu hizmetini bildikleri ve gördükleri için zaman zaman bu tekkelere kurbanlar adarlar, yiyecekler gönderirler ve bunların fakirlere yedirilmesini isterlerdi (Ergin, 1997: 234).

Tekkeler daha çok kurucu şeyhlerin istediği mekânlarda inşa edilmiştir. Bazı tekkeler devletin iskân politikasına uygun yerlerde kurulmuş ve devletçe desteklenmiştir. Böyle bir görevle tesis edilen tekkeler tasavvuf eğitiminin yanı sıra güvenlik ve ticaret gibi konularda da hizmet vermiştir. Sohbet, ibadet, muhabbet ve hizmet merkezli dinî hayatı esas alan tekkelerde en üst düzeyde coşku ve heyecan âyin merasimlerinde, en hüzünlü zamanlar muharrem ayında büyük cemaat ile düzenlenen törenlerde yaşanmıştır.

Tekkeler şeyh tarafından yönetilir. Tekkenin yönetim esaslarını tasavvuf gelenekleri ve şeyhin tavrı belirler. Vakıf geleneğinin yaygınlaşmasıyla birlikte vakfiye metinlerinde yer alan şartlar o tekkenin idaresine yön vermiştir. Vakfiyelerde tekke şeyhliği-

nin babadan oğula intikal eden bir görev şeklinde tespiti, yetkin ve yeterli olmayan şeyh evlâdının ortaya çıkardığı problemler ve post kavgaları tasavvuf hayatının itibar kaybetmesinde önemli rol oynamıştır. Tarih boyunca devlet yöneticileri genellikle tekke şeyhi tayinlerine karışmamış, ancak gerekli durumlarda tekkenin yönetimine müdahale etmiştir. Osmanlı döneminde bu uygulamanın en çarpıcı örneği, 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla birlikte yasaklanan Bektaşiliğe ait tekkelere yapılan şeyh tayinlerinde görülmektedir (Kara, 1999: 158).

Nevşehir'e bağlı Hacıbektaş ilçesindeki Hacı Bektaş Veli Dergâhı üç avluya açılan bir yapılar topluluğu biçimindedir. Bu yapılar, Hacı Bektaş Veli Türbesi, Balım Sultan Türbesi, aşevi, kilerevi, mihmanevi, çamaşırhane, hamam, meydan, muhabbet divanı ve mescittir. Eskiden var olduğu bilinen erzakevi ile ekmekevi yıkılmıştır. Mevlevi tarikatının merkezi olan Konya'daki Mevlana Dergâhı da Mevlana Türbesi, semahane, mescit, mutfak, derviş hücreleri ile dede ve çelebi dairelerinden oluşur. Tekkeler içinde tarikat büyüklerinin gömüldüğü türbeler, tekke bahçesinde de daha çok dervişlerin gömüldüğü, hazire adı verilen küçük mezarlıklar bulunur. Hazire; cami, türbe, tekke vb. yerlerde çevresi parmaklıklarla çevrili mezar yerine denir.

Aleviler açısından kutsal ziyaret yeri olarak kabul edilen pek çok dergâh, tekke, zaviye ve türbeler tarihte önemli işlevler üstlenmesine rağmen büyük bölümü harap haldedir. Bir kısmı bakımsızlıktan yok olmakta ve o bölgenin tarih ve kültürü ile ilgili bilgiler zaman içinde silinip gitmektedir. Bir kısmı ise konuya ilgi duyan bazı hayırseverler ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) tarafından yenilenmektedir. Ancak bu yenilemeler konunun uzmanı olmayan kişiler tarafından yapıldığı için tarihsel ve kültürel değerleri yok edilmektedir. Örnek: Amasya'nın İlyas Köyündeki Baba İlyas Türbesinin Zöhre Ana adıyla ma'ruf birisi tarafından yenilenmesiyle tarihsel kalıntıların mimari yönden yok edildiğini görmekteyiz. Türbenin duvarına bir mermer üzerine aynı kişi tarafından yazılmış olan dörtlükler ise oradaki tarihsel kişiliği günümüzün siyasi ve popüler anlayışına göre edebi yönden yeniden dizayn edilmektedir.

2. Hacıbektaş İlçesi ve Hacı Bektaş Dergâhının Konumu

Hacı Bektaş Dergâhı Hacı Bektaş Veli adına kurulmuştur. 13.yüzyılda (1209–1271 yılları arasında) yaşadığı kabul edilen ve asıl adı Muhammed olan Hacı Bektaş Veli 29-30'lu yaşlarda iken Anadolu'ya gelir. Kimi yerleri dolaştıktan sonra o günkü adı Sulucakarahöyük, bugünkü adıyla Hacıbektaş'a yerleşir. Dergâhın kurulması Hacı Bektaş ile birlikte başlar. Dergâh Hacı Bektaş zamanında yapılmış, çilehane (Kızılca Halvet) ve buna eklenen yapılardan meydana gelmiştir.

Hacı Bektaş Veli'nin ölümünden sonra Orhan Gazi, I. Murad (Hüdavendigâr), Yıldırım Beyazıt ve Yavuz Sultan Selim zamanında yapılan eklerle dergâh genişletilmiş ve XVI. yüzyılda bugünkü konumuna gelmiştir. Osmanlı sultanları şehzadeliklerinden itibaren tasavvuf kültürü ile yetiştirilmiş, bu terbiyenin etkisini pek çoğu hayatlarının sonuna kadar korumuşlardır. Bazılarında bu koruma bir derviş ve bir mürid kadar aktif olduğu şu beyit en güzel ifade etmektedir (Kara, 1999:137):

Padişahı âlem olmak bir kuru dava imiş,
Bir veliye bende olmak cümleden evla imiş

Daha sonraki yıllarda kimi eklenti ve düzenlemelerle türbeler, mezarlık, aşevi, kilerler, ambarlar, konukeyi, çeşmeler, çamaşırhane, hamam, meydanevi, çilehane, yönetim yeri, tekke, eğitim ve sohbet odalarından oluşan büyük bir külliye oluşur.

Hacı Bektaş Veli'nin türbesi, Seyyid Ali Sultan tarafından 1385 yılında yeniden yaptırılmıştır. Sultan II. Beyazıt 1485–1486 yıllarında türbenin çevresini düzenlettirmiş ve kubbesini de kurşunla kaplatmıştır. Sultan IV. Mustafa'nın 1807'deki onarımından sonra Sultan II. Mahmut 1827 yılında türbe dışında kalan bütün yapıları yıktırılmış ve dergâh avlusunun doğu köşesine cami yaptırmıştır. Sultan Abdülaziz İstanbul'dan gönderdiği mimarlar ile Hacı Bektaş Veli Dergâhı Postnişini Ali Celeddin Çelebi'nin kontrolünde yapı topluluğunu yeni baştan yaptırmış ve türbeleri de onartmıştır. Sultan II. Abdülhamit de 1895'te dergâhı onartmış, genişletmiş ve bugünkü durumuna gelmesini sağlamışlardır. Cumhuriyet döneminde Vakıflar Genel Müdürlüğü 1958 yılında dergâhı restore etmiş, Milli Eğitim Bakanlığı da 16 Ağustos 1964 yılında Hacı Bektaş Veli Müzesi haline getirmiştir. Hacı Bektaş Dergâhı aynı zamanda bir kültür ve eğitim merkeziydi, Anadolu ve Balkanlardaki tekke Şeyhleri burada eğitim görürlerdi.

Pirevini geliştiren Bektaşî Tarikatına yeni biçim kazandıran Balım sultan olmuştur. Kalender Çelebi ayaklanmasından sonra Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın halk üzerindeki etkisinden korkan Osmanlı padişahı bu etkiyi kırabilmek için dergâha 1552 yılında Sersem Ali adında bir kişiyi Dede-Baba unvanıyla atadı. Daha sonraları da Mücerret (Evlennememiş) Devşirme dervişlerin yerleştirildi. II. Mahmut'un Yeniçeri Ocağı ve Bektaşî dergahlarına karşı yürüttüğü yıkım ve kıyımdan, Pirevi de nasibini alır. Dergah postnişini Hamdullah Çelebi Amasya'ya sürgün edilerek yerine Nakşi Şeyhi

Mehmet Sait Efendi atanır. Daha sonraları Osmanlının yıkılması, Cumhuriyetin ilan edilmesinden hemen sonra 30 Kasım 1925 tarihinde 677 sayılı yasayla kapatılır. 30 Teşrinisani 1341 (30 Kasım 1925) tarih ve 677 sayılı “Tekke ve Zâviyelerle Türbelelerin Seddine ve Türbedarlıklarla Birtakım Unvanların Men ve İlğasına Dair Kanun”-la Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisindeki tekkeler kapatılmıştır. 10 Haziran 1949 tarih ve 5438 sayılı kanunla 677 sayılı kanuna muhalefet edenler hakkındaki cezalar arttırılmış, 1 Mart 1950 tarih ve 5566 sayılı kanunla sadece on dokuz türbe ziyarete açılmıştır. Bunların içerisinde Ankara’da Hacı Bayram türbesi, Kırşehir’de Âşık Paşa türbesi, Akşehir’de Nasrettin Hoca türbesi gibi türbeler olmasına rağmen Hacı Bektaş türbesi yoktu. 1961 anayasasının getirdiği rahatlama sonucu 1964 yılında müze olarak açılmıştır.

Nevşehir’in Hacıbektaş ilçesindeki Hacı Bektaş türbesinin açılış tarihi olan 16 Ağustos 1964’den itibaren günümüze kadar her yıl düzenli olarak Ulusal düzeyde 16 Ağustos 1990’dan itibaren uluslararası düzeyde “Hacı Bektaş Veli’yi Anma ve Kültür-Sanat Etkinlikleri” yapılmaktadır. Hacı Bektaş dergâhı özellikle Anadolu’daki Aleviler ve Balkanlardaki Bektaşiler açısından önemli bir merkezdir. Bu merkezin önemli dergâhlardan birisi olması “Anadolu’daki bütün ocakların bağlı olduğu tek merkezdir” anlamına gelmez. Böyle bir anlam çıkaran bazı araştırmacılar dergâh ile ocak arasındaki farkı anlayamadıkları için dergâhı ocak anlamında kullanmaktadır (Dedekargınoğlu, 2011: 379–394)

Her halükarda yüzyıllardır işlevini devam ettirmiş ve ayakta kalmış olan bu dergâh Anadolu’daki Aleviliğin sembolü sayılacak bir özelliكتedir. Bu yıl Ağustos ayında 52. ulusal ve 26. uluslararası Hacı Bektaş Veli’yi anma etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. 15–20 yıl öncesi bu etkinliklere Cumhurbaşkanı ve Başbakan düzeyinde katılım sağlandığı halde son yıllarda gerek devlet temsilcileri ve siyasi parti temsilcilerinin gerekse halkın katılımının gittikçe azaldığını görmekteyiz. 3–4 gün süren etkinlikler bir inanç merkezinde olması gereken etkinlikten ziyade adeta bir panayır havasında geçmektedir ki bu yıl o havanın da altında inmiştir. Şayet yakın zamanda bu etkinlikler Hacı Bektaş’ın adına yakışan ve düşüncelerini yansıtan bir etkinlik şekline dönüşmezse tamamen biter. Nüfusu azalarak beş bine inmiş olan Hacıbektaş ilçesi de ilçe vasfını kaybederek muhtarlığa dönüşür.

2.1 Hacı Bektaş Etkinliklerindeki Zayıflamanın Nedenleri?

2.1.1 Dergâhın Müze Statüsünde Olmasından Kaynaklanan Sorunlar

Dergâhın ziyaretçilerinin büyük bölümünü Aleviler oluşturmaktadır. Kendilerine ait inanç temelli bir ziyaret yerine müzeye girer gibi para ödeyerek (para ödenmesi şimdilik kaldırıldı) girilmesi maneviyatı azaltmaktadır.

Kültür Bakanlığına bağlı resmi görevlilerin Alevi inancında olmayan kişilerden seçilmesi ya da Alevi kökten gelmiş olsa bile Aleviliğe inanmayan kişilerden olması engellenmelidir.

Resmi görevlilerin Aleviliğe bakışı Sünni gözlükle veya Aleviliği okuyuşu Sünni sözlükle olduğu içindir ki; çilehanede erbain çıkaran bir dervişin önüne rahle koyup kırk gün Kur'an okuduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Oysa gerçekte "çile" ya da diğer adıyla "erbain" kırk gün süreyle özel bir mekânda inzivaya çekilip nefsanî arzularından kurtularak ruh temizliğine ermek için girişilen sıkı perhiz ve mahrumiyet dönemi anlamına gelmektedir. . Erbaîne giren çilekeş (murid-i talib, salik) burada duyu organlarının dış dünya ile ilgisini kesmeye çabalar ve bütün dikkatini iç âlemine yöneltir, düşüncesini kalbi üzerinde yoğunlaştırır (Uludağ-Eraydın, 2012: 270).

Alevi kavram ve terimlerini bilmeyen kişiler tarafından yapılan faaliyetlerde önemli hatalar yapılmaktadır. Hünkâr'a atfedilen;

Sevgi muhabbet kaynar yanan ocağımızda
Bülbüller şevke gelir gül açar bağımızda
Hırslar kinler yok olur aşkla meydanımızda
Aslanlarla ceylanlar dosttur kucağımızda

Şiirinden hareketle hazırlanan heykelde Hünkâr'ın kucağına ceylan yerine boynuzlu geyik vermişler. Müze yaklaşımının bir sonucu olarak çevrede bulunan Fikret Otyam, İlhan Selçuk ve Âşık Mahzuni'nin mezarları ziyaretçi açısından türbeyi geride bırakmaktadır.

2.1.2 Yöneticiler ve Önderler Arasındaki Sorunlar

Yerel yöneticiler ile inanç önderleri ve STK temsilcileri arasında bir uzlaşma olmadığından dolayı herkes kendi gücünü ve etkisini gösterme çabasındadır. İlçenin Belediye Başkanı ile Hacı Bektaş soyundan önde gelen isimlerin birbirleriyle iletişiminin

kopuk olması. Aynı şekilde STK temsilcisi olan vakıf, dernek ve diğer kurumlar adeta kendilerini siyasi parti gibi görmekte, hatta bir kısmı konumlarını siyasette basamak olarak kullanma çabasına girmektedir. Bunun önüne geçmek için; bir olmak, iri olmak, diri olmak için “ben” demeden “biz” demeyi öğrenmeli ve uygulamalıyız.

2.1.3 İlçenin Bir İnanç Merkezi ile Uyuşmayan Yanları

İlçenin cadde, sokak, meydan ve kültür merkezi gibi yer adlarına baktığımızda Aleviler tarafından kutsiyet atfedilen veya ulu sayılan şahsiyetlerin isimlerinden hiç birini görmek mümkün değil. Örneğin Şah-ı Merdan Kültür Merkezi, Ehlibeyt Caddesi, Abdal Musa Meydanı, Zülfikar Sokak vs. gibi adlar yerine A. Taner Kışlalı Sokak, Âşık Mahzuni Şerif Caddesi, Uğur Mumcu Parkı, İsmet İnönü Sokak gibi Alevilerle inançsal olarak ortak paydası olmayan ama siyasal ve kültürel ortak payda da bulduğumuz isimler yer almaktadır.

Esnafın sattığı mallardan kitap ve hediyelik eşyalar arasında 1970’lerden kalma sol ideolojinin önderi ve sembolü sayılan yayınları ve eşyaları görmekteyiz. Örn: Nazım, Hikmet, Yılmaz Güney, Mahir Çayan, İbrahim Kaypakkaya, Ahmet Kaya ve Deniz-Yusuf-Hüseyin, vs. gibi resimler Ehlibeyt ve On İki İmam resimlerinden fazladır. Şunu unutmayalım ki bu şahsiyetler ulu değil ünlüdür.

Araştırmacı ve akademisyenler tarafından hazırlanan ve ciddi yayınevleri tarafından dağıtılan kitaplar ve diğer yayınlardan ziyade amatör ve yazarı tarafından baskısı yaptırılıp yine yazar tarafından çantada pazarlanan yayınlar çoğunluktadır.

2.1.4 Etkinlik Döneminde Sokakların Hali

Etkinlik döneminde sokak ve caddelerde kurban kesilmesi, kaldırımlarda kurulan çadırlar rahatsızlık yaratmakta ve buraya Çingenelerin kötü davranışlar sergileyerek olumsuz örnekler oluşturduğundan şikâyet edilmektedir Geçmişte bir yöneticinin bu kişileri şehre sokmamakla tehdit ettiğini de biliyoruz. Bunları söyleyenler şunu bilmiyorlar: Hacı Bektaş Ocağına bağlı talip topluluklarının -babagan kolu hariç- büyük çoğunluğu Abdal ve Çingenelerden oluşmaktadır. Bu iki toplulukta ten renkleri birbirine yakın olduğu için Abdallar da Çingene sanılmaktadır. Bana göre her iki gruba mensup olanlar, Alevi topluluklar içinde inançsal olarak en az bozulmaya uğramış kimselerdir. Bunlara çadırlarını kuracak ve konaklayabilecek yer gösterilmediği sürece bu sorun devam edecektir.

2.1.5 Etkinlik Tarihi Yanlıştır

Her yıl 16 Ağustos'ta başlayan anma etkinlikleri, Hacı Bektaş Veli Külliyesi'nin 16 Ağustos 1964'te müze olarak açılması ile başlamıştır. 1990 yılından itibaren anma törenlerine uluslararası bir nitelik kazandırılmaya çalışılmış ise de pek başarılı olunamamıştır. 1990'lı yıllarda katılımın ve etkinliklerin yoğun olması sebebiyle süre 3-4 güne çıkarılmış 15 Ağustos öğleden sonra başlayan etkinlik tarihi 18 Ağustos akşamı sona erecek şekilde uygulanmıştır..

Hacı Bektaş etkinliklerinin yapıldığı tarih olan 15-18 Ağustos tarihlerini sabitlemek yanlış bir seçimdir. Çünkü gerek Ağustos ayı gerekse 15-18 tarihlerinin Hacı Bektaş ile her herhangi bir bağlantısı yoktur. Bu tarihler hafta içine yani çalışma günlerine denk gelmekte olup bu da katılımı azaltmaktadır. Hafta sonuna denk gelecek şekilde bir düzenleme yapılabilir. Örn: "Etkinlikler her yıl Ağustos ayının üçüncü Cuma günü başlar, Pazar günü akşamı sona erer" şeklinde olabilir.

Sonuç

Son iki asırdır tasavvuf kadar tekkeler de çoğunlukla menfi olarak değerlendirilmiş, İslam dünyasını gerileten unsurlar arasında sayılmışlardır. Son yıllarda bu anlayış geçerliliğini kaybetmeye başlamıştır. Afrika ve Asya'da olduğu gibi Avrupa'da da İslamîyet'in tasavvuf ve tekkeler vasıtasıyla yayılmaya başlaması ve hız kazanması bu zihniyeti değiştiren en mühim sebepler arasındadır. Hacı Bektaş Anadolu'daki Aleviliğin kurucusu olmasa da en önemli birkaç ereninden birisidir. Bundan dolayı adını bu erenden alan Hacıbektaş ilçesi sembol bir kenttir. Orada bulunan türbe de Alevilerin en önemli ziyaret yerlerinden birisi hatta birincisidir. Burada yapılan etkinliklerde ve çeşitli faaliyetlerde Aleviliğin Hak-Muhammed Ali yolu olduğu ve Alevilerin yetmiş iki millete bir nazarda bakması gereğinden hareket edilmelidir. Aleviliği belili siyasi görüşe ve etnik gruba mal etmek yanlıştır. Çünkü Alevilik inancı hiçbir kişinin, hiçbir ailenin, hiçbir bölgenin, hiçbir etnik grubun, hiçbir siyasi partinin ve ideolojinin tekelinde değildir ve olmamalıdır. Alevilikte etnik vurgu yapılmaz ortak payda Alevi olmaktır. Kürt Alevi, Türk Alevi gibi etnik vurgu yapma son otuz yılın ürünüdür.

Hacıbektaş İlçesi ve yerel yönetimi Hacı Bektaş ile var olduğunun farkında olmalıdır. İnanca karşı söylemde bulunanlar inanç kurumunda söz söyleme konumunda olmamalıdır. Hacıbektaş ilçesi ve oraya ziyarete gelenlerin büyük çoğunluğunun Alevi olduğu unutulmamalıdır.

Görünen o ki geçmişte Alevî ve Bektaşîliğin öğretildiği merkezler olan tekke ve zaviyelerin yerini cemevleri almaktadır. Okullarda verilen yanlış eğitimin sonucu Alevi gençler Sünniliği İslam'ın tamamı zannettiği için Alevilik algısını anti-Sünnilik

üzerine oturtmaktadır. Cemevlerinin ibadethane statüsünde olması için gereken yasal düzenlemeler en kısa zamanda yapılmalıdır Aksi durumda ise bu yerler, tepkisel mekânlar olarak Alevîlerin İslam'dan hızla uzaklaşmalarına sebep olacaktır.

KAYNAKLAR

DEDEKARGINOĞLU Hüseyin (2011). "Alevilikte Tanımlar ve Terimler", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, S:60, s.379–394.

ERGİN Osman Nuri (1997). Türk Maarif Tarihi, İstanbul: Eser Neşriyat, FİRDEVSÎ-i RUMÎ, Vilâyet-nâme: Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî, (Haz.: Abduldâki Gölpinarlı,) İstanbul 1995.

KARA Mustafa (1999). Din Hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler, İstanbul:- Dergah Yayınları

TANMAN M. Baha (2012). "Asitane", TDV İslam Ansiklopedisi C:3, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.485–486.

ULUDAĞ S. Süleyman–ERAYDIN Selçuk (2012). "Erbâin", TDV İslam Ansiklopedisi C:1, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.270.

ÜBER DIE LAGE DER DERWISCHKLÖSTER – INSBESONDERE DIE LAGE UND STELLUNG DES HACI BEKTAŞ DERWISCHKLOSTERS UND EINIGE VERBESSERUNGSVORSCHLÄGE

Hüseyin DEDEKARGINOĞLU *

Zusammenfassung

In den Untersuchungen über die Derwischklöster (*dergâh*) in der Türkei hat sich vorrangig die Frage nach deren Funktion in der heutigen Gesellschaft gestellt. In diesem Zusammenhang ist, neben der Frage nach ihrer Wirkung, besonders die Frage von Bedeutung, in welchen Ausmaß sie noch ihre spirituelle Aufgabe erfüllen. Man diskutiert heutzutage immer mehr über die Funktionalität der Komplexes um das Heiligengrab von Hacı Bektaş Veli, und verschiedene Gruppierungen äußern sich über die notwendigen Maßnahmen, die zum Erhalt und die Entwicklung dieses Komplexes durchgeführt werden müssen. Ein Derwischkloster (*dergâh*) ist ein großes, zentrales Derwischkonvent (*tekke*), in dem die Ordensmeister bzw. die hochrangigen *Shaikhs* des Ordens lebten und wo ihre spirituellen Unterweisungen stattfanden. Diese Derwischklöster spielten sowohl für den Glauben als auch für die Organisation der Gemeinschaft eine wichtige Rolle. In diesen Derwischkonventen (*tekke*) und Derwischklausen (*zaviye*) wurde der Sufismus praktiziert, der die Sunniten und die Aleviten miteinander verband. Man kann sagen, dass deren Schließung dazu geführt hat, dass ein Ort verloren ging, der außerhalb der Buchreligion lag - und deshalb eine gewisse Freiheit schaffte - und an dem solch ein Zusammenfließen und Zusammenwachsen möglich war. Obwohl man zur *tekke* von Hacı Bektaş pilgern kann, die eine der bedeutendsten der heutigen Aleviten ist, ist diese Pilgerreise heutzutage nicht mehr als ein (einfacher) Grabbesuch. Es ist das Gesetz für Derwischkonvente und Derwischklausen (Nr. 677), dass diesen Ort daran hindert, seine Funktion als *dergâh* vollständig zu erfüllen. Man musste sogar bis vor kurzem Eintritt bezahlen, um den *dergâh* zu betreten, bis ihm Museumsstatus zugesprochen wurde. Was muss gemacht werden

---

* spiritueller Lehrer (*dede*) des *Dede Garkın Ocağı*, Autor

und welche Maßnahmen müssen getroffen werden, damit die Derwischkonvente und Derwischkläusen wieder die spirituellen Bedürfnisse der Gemeinschaften befriedigen können? Können die sog. *cemevi* (alevitische Versammlungshäuser), in denen die Lehren der Aleviten und Bektaschi heutzutage vermittelt werden, diese Rolle etwa übernehmen?

Schlüsselwörter : *dergâh*, *tekke*, *zaviyeh*, Hacı Bektaş, *erbain*, *çile*